

DISCURSOS

LEÍDOS EN LA

REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS

DE BARCELONA

EN LA RECEPCIÓN PÚBLICA DE

D. SALVADOR SANPERE Y MIQUEL

EL DÍA 14 DE JUNIO DE 1908

BARCELONA

Tipografía «L'Avenç», Rambla de Catalunya, 24

1908

LA PINTURA MIG-EVAL CATALANA

L'ART BARBRE

PEL SENYOR

SALVADOR SANPERE I MIQUEL

SENYORS ACADEMICS:

ARRIBAT a una edat en que tot honor no ho es sinó etimològicament, no us explicarieu com he pogut carregar-me l que m'heu fet si no us digués, — puix no vui suposar ni per un moment que m'cregueu victima del deliri de grandeses, — veient la facilitat amb que he acceptat l'honor que m'heu concedit cridant-me al vostre costat, que es per respecte a vosaltres que jo haig de dir-vos que, si als vostres vots no hi veiés unit el de vostre per tant temps estimat company en Celestí Barallat i Falguera, a qui en aquest moment voldria poder creure associat an aquest acte, no hauria pogut decidir-me a acceptar el lloc que m'heu ofert, puix res trobaria que pogués portar-vos el convenciment de que no m mouen aqueixes satisfaccions que comporten una vida consagrada al treball i a l'enaltiment de la patria a l'inclinarme davant de la vostra voluntat, ni l jovent que espera fóra d'aquesta aula podria creure-m si li digués que accepto perquè seré un obstacle per poc temps a la seva entrada. Es, doncs, un imperatiu categoric — un impuls d'amor i de respecte pel malhaurat Celestí Barallat i Falguera — allò que m'obliga a recullir la seva medalla, que jo m represento com a llegat seu.

Alguns de vosaltres sabeu bé prou que l vostre desgraciat company havia desitjat tenir-me aquí al seu costat, i ho volia per aquella simpatia que s té sempre a l'adversari. Es per aquesta raó que, distanciat amdós, desde la nostra joventut, en tot, puix

pera esser-ho en tot fins ho erem en esser ell principalista i jo liceista, jamai les nostres diferències en filosofia i en política teòrica i pràctica van ennuvolar el blau puríssim de la nostra amistat, íntima sempre, sempre profunda, però sempre circumspecta: mai varem dir-nos de tu.

Fins avui aquesta raó de lo contrari impera, perquè ls merits literaris den Celestí Barallat i Falguera mereixen que un altre més endinsat que jo en la seva obra ls posi de relleu. Essent això a tots vosaltres ben manifest, no us extranyarà que l seu elogi no arribi fins aon mereix el company difunt.

Quan el cardenal Ceferí González publicament el remercià per la seva biografia den Francesc Xavier Llorens, jo vaig dir-li, recordant aquella vetllada del 24 de Janer de 1880, pera ell la més gloriosa de la seva vida literaria, que amb el seu treball en Llorens quedava, perquè al *pedagogus*, si la seva ciencia no s comunica més que com art, li succeeix lo mateix que a l'artista repetidor, que l temps, a l'esborrar-lo de la memoria dels seus contemporanis i deixebles, no deixa sinó una ombra freda de l'artista que ha sigut.

Trobà en Llorens en el seu deixeble qui va deixar per escrit d'ell allò que era la seva ensenyança, i aqueix record, l'unic que d'ella queda, si no m'equivoco, els exalça tots dos, perquè l merit del mestre resplendeix en el deixeble.

Vui encara recordar-vos un altre treball semblant: la biografia den Josep d'Argullol i Serra, del seu amic de l'ànima, que prou hauria mort de pena si l'hagués sobreviscut, veient-lo per tants anys clavat en un llit de mort i sense més llum en els seus ulls que la foscor de la sepultura.

Recordeu-la aqueixa biografia de l'Argullol, que fa reviure un temps que sembla molt lluny tant sols perquè molt hem caminat. Jo crec que una i altra biografia quedaran com models d'aquest genre literari.

An aquell que un dia faci la biografia den Barallat i Falguera vui dir-li que no se l'imagini ni un tetric ni un romantic veient-lo publicar en 1885 els seus *Principios de botànica funerària*, i en 1886 i 1890 donar-vos les seves memories sobre l *Derecho funerario en las XII tablas* i *Shakespeare y Moratín ante la fosa*,

amb la traducció catalana del quadre del cementiri d'*Hamlet*. Ni tampoc hi vegin la visió d'una prematura o d'una anticipada mort, car aquesta l sorprengué i va fer-lo seu en plena i joiosa vida, en venjança de que molt l'havia volguda fruit.

Pera mi, aquesta producció funerària no neix de les ensenyances filosòfiques den Llorens, sinó del concepte, encara viu en la nostra joventut, de que la filosofia era, més que llum pera la vida, preparació pera la mort. Ell creia veure-hi, com Hamlet, en el fons de la tomba, allò que hi passava: d'aquí les seves aficions pels símbols, que en tots temps i per tot arreu han representat l'endemà de la vida humana; i sols així se comprèn aquell incompreensible llibre intitolat *Investigaciones sobre el Sinaí*, perquè l portaven al país del símbol, a l'Egipte. La seva inclinació a contemplar la vida en el símbol i en l'enigma era tant gran, que comença en 1860 la seva producció literària amb la traducció al castellà de la *Comedia infantil* den Lluís Ratisbonne. Quina llastima que oblidés *La flor del abismo*, aquella flor manyosa que creix a les vores del precipici i que dona la mort amb el seu voluptuós benestar an aquells que fiquen ses fragancies dintre llur pit!

Essent de les meves particulars aficions, permeteu-me encara que us recordi aquella memoria que va llegir-vos sobre ls *Nyerros y Cadells*, tant plena de datos i de fets que us el presenten com un erudit.

Que altres us parlin de la seva cultura literària, de la pulcritud del seu llenguatge, tant escrivint en català com en castellà: per ell repeteixo allò que ell va dir de l'Argullol: que «sabia i estimava la llengua castellana i no havia somniat tant solament que pogués haver-hi catalans que la tractessin com enemiga capital de la nostra»; i si ell estimava i conreava la catalana que ho digui aquella traducció de l'*Enterrament d'Ofelia*, que li fa dir que «ni la llengua francesa ni la castellana se prestan grandemente, á mi entender», a la seva interpretació. «Mucho mejor se prestan á ello, según creo, todos los dialectos de Languedoc, de Provenza, de Italia y de Cataluña». I, en punt al domini del castellà, tenim la seva traducció, feta l'any 1868, «en prosa española», de l'immortal obra den Mistral *Mireya*, que

havia de donar en la nostra terra, ja abonada per tants dels vostres companys, els daurats fruits del nostre Verdaguer.

Completa, no a satisfacció meva, i perdoneu-me si no ha sigut a la vostra, l'obligació acadèmica de parlar del meu antecessor, compliré ara la segona part parlant-vos dels primers passos donats en la pintura pel poble català, que no vui creure que us sapiga mal que s'coneguin per primera vegada, encara que sigui per mi, ja que del fet farem que s'regonegui per tothom que també hi erem, en el treball de reconstruir l'obra artística de l'humanitat, al costat dels pobles moderns, que sortiren novells i poderosos de la poda que van fer els barbres dels arbres dels pobles antics.

Si set mil Muslims, manats pel bereber Taric, foren prous pera portar els Visigòts als camps del Guadalet, on foren anihilats després de cinquanta dies de campanya, es perquè manava la davantera la traició real i moral de les classes directores de l'Espanya visigòtica. Ducs i bisbes, burgesos i jueus, tots hi foren pera acabar amb un regim que havia enervat els que tres sigles abans, assaltats pels *ferotges* Germanics, els havien englotit dintre dels motllos de la civilització hispano-romana. No té, doncs, res d'extrany que ls que en 30 d'Abril de 711 començaren a passar l'Estret, que del seu general s'havia de dir en endavant de Gibraltar, poguessin deixar ja en 718 per walí de Barcelona l fill d'Almohacir Amirah. Més no fou el seu general Alhor qui pogué forçar els que ell havia arreconat en les cluses pirenenques, pel qual fet caigué en desgracia, essent exonerat del comandament en 718, sinó Aç-Çahm a l'any següent, qui, emperò, pagà la conquesta de la província goda de les Gal·lies, la Narbonesa, amb sa vida, l'any 721.

No foren els Francs, sinó ls Aquitans, aquells que deruraren la marxa en avant del triomfador Aç-Çahm, els nostres germans de raça, els Ibers de les Gal·lies, els Aquitans davant de les muralles de Tolosa. Eudus, llur capitost, fou el triomfador: Abderrahman el Gafequi, qui recullí dins de Narbona ls vençuts.

Durant quatre anys, els generals d'Ambaza, que substituï

CONTESTACIÓ
DE
D. JOSEPH SOLER Y PALET

SENYORS:

DE segur que a tots els presents en aquest solemne acte i a molts dels que haurien hagut d'esser-hi i no hi són, els vindrà de nou l'entrada de l'historiograf i arqueolec Sr. Sanpere i Miquel a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. ¿Encara no ho era? Un publicista tant prodic d'obres de tota mena, de caracter historic i artistic, un dels més actius i populars escriptors catalans, ha necessitat quaranta anys d'incessant producció literaria enciclopedica pera esser cridat a la nostra venerable Corporació ja quasi dues vegades centenaria. I això que l'recipientari ha complert amb excés amb el principal fi d'aquesta institució, que, com tots sabeu, sigué *formar la Historia de Catalunya, aclarando aquellos puntos que han querido controvertir ó suponer, ya el error, ya la malicia.*

D'igual manera l'espanyol dels nostres temps més completament erudit no ha pogut ocupar encara la Presidencia de cap de les oficialment doctes i Reials Corporacions Centrals, amb tot i que sa gran figura literaria omple, pel vot unaním dels espanyols il·lustrats i serens, els ambits de totes elles, inclosos llurs setis presidencials.

I, així mateix, fins ara, al cap de vinticinco anys de posseir dos premis ordinaris dels Jocs Florals de Barcelona, i després d'una profusa i brillant producció literaria, no ha obtingut el

Mestratge en Gaia Ciència un dels nostres més inspirats i populars poetes.

¿Cosas de España? Coses de Casa? Humà, res més que humà. Deixem-nos, doncs, d'inquirir misteris i desxifrar enigmes, i saboregem el plaer que avui experimentem al reparar, no diré una injustícia, perquè en aital retard no puc ni vull veure-hi un deliberat proposit, sinó sols una inexplicable omisió, verament sensible.

He qualificat d'enciclopèdica l'obra general de l'escriptor i amic que d'ara en avant ens ajudarà eficaçment en les nostres tasques acadèmiques; i he de manifestar que amb tota intenció he usat aital mot, sobre-entenent a l'erudit Sr. Sanpere i Miquel com a possessionat d'un gran nombre de coneixements de ciències ben diverses. I aqueixa afirmació s prova amb la mera menció dels títols de les obres degudes a sa incansable ploma. Heuse-les-ací:

La verdad sobre la república federal (1872).

Memoria sobre la enseñanza del arte aplicado á la industria en Francia, Inglaterra y Wurtemberg (1873).

Sumarias observaciones al discurso leído por el Sr. D. Manuel Durán y Bas el día 30 de noviembre de 1876 en la sesión inaugural celebrada por el Ateneo Barcelonés (1876).

Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I (1877).

Barcelona, son passat, son present y son porvenir (1878).

Orígens y fonts de la Nació Catalana (1878).

Apuntes arqueológicos de D. Francisco Martorell y Peña, ordenats pel Sr. Sanpere (1879).

Las damas d'Aragó (1879).

L'alsament de Mieres (1879).

El universo social, de Spencer, adopció espanyola. Dos volums.

Biografía de Esteve Gelabert Bruniquer (1880).

Un estudio de toponomástica catalana (1880).

Juicio crítico de la batalla del Guadalete (inèdit).

Aplicació de l'art a l'industria, etc. (1880).

Aplicación del arte á la industria y plan de escuelas para Sabadell (1884).

Modo breve de aprender la lengua vizcaína.

Los mandamientos de la Humanidad, de Tiberghien. Traducció (1885).

Memoria histórica sobre la invasión de los árabes en la provincia de Gerona, comparando su reconquista con la de las demás de España (1885).

La emancipación del hombre, historia de su desenvolvimiento, etcetera. (1885). Tres volums.

Historia del lujo (1886). Dos volums.

Mariano Fortuny (1888). Album amb text.

Histeria filosófica, política, literaria y artística del cristianismo y de las iglesias cristianas desde su origen hasta nuestros días (1888).

Vifred «lo Pilós» (1888), inedit ¹.

Els Alarbs a la Cerdanya.

Morfología general de los organismos, de Haeckel. Traducció.

Topografía antigua de Barcelona. Rodalia de Corbera (1890).

Les armades de Salou y Port Fangós (1895).

El Centenario. Historia del siglo XIX.

Fin de la Nación Catalana (1905).

Los Cuatrocentistas catalanes (1906).

I encara que abans de les duescentes planes tingué de suspendre-s sa monumental *Historia de Barcelona*, no pas per falta d'èxit, sinó per la manca de forces de la casa editorial, cal mentar amb elogi aquell intent genial del Sr. Sanpere.

Alguns de dits treballs li foren premiats en els Jocs Florals de Barcelona, Girona, Sabadell y Sant Martí de Provensals.

Aital distingit escriptor ha col·laborat en multitud de revistes i diaris, especialment de Barcelona, essent ocasió d'anotar aquí, aon tracto de posar de relleu la figura del nou academic com historiador i arqueolec, els treballs per ell publicats a la *Revista*

---

1) Es verament sensible pera l'història de Catalunya que ls Jocs Florals de Barcelona tinguin rellegats aqueixa mena d'estudis que durant alguns anys patrocinaren dita institució i diverses Corporacions i personalitats de la nostra terra. Començaren alguns Consistoris per no publicar aitals treballs, que tants desinteressats i seguits sacrificis costen als seus conreadors, com succeí amb aquesta extensa i notable monografia, i han acabat per rebutjar tot intent de restablir eixos premis i memòries. Cal confessar que aqueix procedir no honora pas gaire al «cap i casal de Catalunya».

Histórica de Barcelona en 1876 i 77¹ i a la *Revista de Ciencias históricas*, fundada i dirigida per ell en la nostra ciutat en 1880², que considero poc coneguts de l'actual generació.

El Sr. Sanpere i Miquel ha tingut la dignació de col·laborar en el nostre *Boletín*, oferint-nos, a més d'un estudi sobre *Pedro el Greco*³, dos capítols de sa inedita *Historia de los pueblos de la Corona de Aragón*, rotulats *La candidatura del Duque de Saboya*⁴ y *La reconquista de Zaragoza*⁵.

Els seus variats coneixements, deguts en no poca part a la possessió de diverses llengües mortes i vives, li proporcionaren delegacions del Govern, de la Diputació Provincial i del Foment de la Producció Nacional en algunes Exposicions internacionals de Londres i Viena, i pera estudiar a França; Inglaterra, Alemanya, Suecia i Rússia l' desenrotllament de l'art aplicat a l'indus-

1) Volum III:

La casulla de Santo Tomás de Biville.

El frontal de oro de la Catedral de Gerona.

Volum IV:

Cruz bizantina de Bagà.

Barcelona, su pasado, presente y porvenir.

Edición catalana de la « Historia general de España » por D. Modesto Lafuente.

2) Volum I:

Contribución al estudio de la religión de los Iberos.

Los « Orígenes y fonts de la nació catalana » en el extranjero.

La platería catalana durante los siglos XV y XVI.

Volum II:

Contribución al estudio de los monumentos megalíticos ibéricos.

Volum III:

Contribución al estudio de los nurbages de la isla de Cerdeña.

Los Iberos.

Volum IV:

El año de los catalanes.

Del reino Egitano y de la lectura de las leyendas de las monedas visigóticas.

Una cuchara púnica. El epitafio del rey Rodrigo.

Documentos para escribir la historia de la guerra de la Independencia.

Sobre el dialecto aranés.

Volum V:

Geografía, topografía y etnografía de la costa atlántica de España en el siglo XII antes de Jesucristo.

Vindicación de Andobales y Mandonio.

3) Volum I, nom. 4.

4) Volum I, nom. 3.

5) Volum II, nom. 11.

tria. D'aquesta materia n donà varies conferencies, aixís com també sobre la numismatica iberica, la limitació del treball dels nois i dones a les fabriques, l'estat de Barcelona en 1492, la pintura catalana quatrecentista i trescentista, l'epoca de Jaume I i altres.

An ell se deu la creació en 1884 de Borses d'Estudi i la catedra de Teoria i historia de les arts industrials a l'Escola Provincial de Belles Arts, i una part molt important de l'instauració del Museu de Reproduccions de Barcelona.

Les preferencies del Sr. Sanpere les ha merescudes en els ultims anys la nostra pintura gotica, de la qual se n'ha constituit un entusiasta reivindicador, contribuint en gran manera a l'expandiment dels merits dels nostres retaules i de llurs pintors per tot el món artistic; i aixís, després de sa renomnada obra d'investigació historica i de critica arqueologica i artistica dedicada als nostres pintors del sigle XVe, ens brinda pera molt prompte amb la publicació d'una nova obra del mateix genre sobre *La pintura mitg-eval catalana* fins a encalçar els nostres quatrecentistes, sorprenent-nos altra vegada amb la presentació d'un inedit esbart de pintors desde l X^e al XIVe sigles, juntament amb llurs magnifiques obres d'art, en sa major part desconegudes dels *amateurs*, i que per primera vegada seran reproduides, escampant universalment de nou les glories ocultes de la pintura catalana de dits sigles, com abans ho feu amb la quatrecentista, avui, gracies especialment an ell, tant coneguda i respectada pels intel·ligents i tractadistes de l'art dels nomenats «primitius».

Del domini que l nostre infadigable company té d'aital interessant materia, un dels rams més escatits avui en dia entre ls arqueolecs europeus, ens en acaba de donar una bella mostra amb el brillant treball que ara ns ha fet assaborir, nova i eloqüent prova del seu amor a Catalunya, mai en ell estroncat, i del seu coratge d'investigador actiu i ben orientat. Amb datos autenticos, amb mostres evidents i amb consideracions i deduccions enginyoses i de serietat ben remarcable, ha volgut presentar-se, amb eix magnific i trascendental discurs de recepció, com a campió de la nostra pintura mig-eval, començant per la reivindicació dels miniaturistes dels nostres manuscrits, de quals obradors tantes belleses caligrafiques i pictoriques ne sortiren.

Partidari com soc de que en les solemnitats literaries siguin de poca extensió tots els treballs que en elles se manifestin i no tinguin el caracter de doctrinals, a fi de que aquests se destaquin amb tota sa brillantor i deixin el rastre desitjat sense entelaments produïts per altres de categoria secundaria, hauria de donar aquí per finida la meua insignificant tasca, ja feta l'aixuta biografia literaria del Sr. Sanpere i el merescut elogi de ses obres i serveis en el camp de la cultura artistica catalana; emperò com que entre ls interessants punts del discurs que acabem d'oir i celebrar, n'hi ha alguns que han cridat més particularment la meua atenció, hi diré quelcom an ells referent, quan no siga sinó pera no erigir-me en innovador, prenent esser el primer en rompre amb la costum establerta de comentar la materia tractada per l'academic entrant, qual intent considero, al fi, preferible, al desenrotllament en aitals casos d'altres temes consemblants, i pitjor encara dissemblants. I això no sols pera no mancar als furs de la correcció i de la logica, sinó pera no apurar la paciència del cortès auditori. Dit està, doncs, que seré breu de veritat.

Les disposicions directa o indirectament perjudicials pera l foment de les pintures cristianes començaren ja en els primers sigles de la nostra Era, puix en Tertulià escrivia al sigle IIIe contra ls artistes, als quals tenia per una mena de gent que exercia una professió vituperable; no podent esser batejats si abans no repudiaven la seva art, i devent esser excomunicats si després del seu baptisme reprenien l'exercici de llur art ¹.

Més tard, en el concili d'Il·liberis, entre ls anys 300 i 303, se determinà que no hi hagués pintures en les iglesies, pera que a les parets no s'hi pinti lo que s'adora i reverència ².

Un compilador dels Concilis, autor del sigle XVIIIe, ho interpreta en el sentit d'evitar les irreverencies de tals imatges en temps de persecucions ³, lo qual confirma l'eminent arqueolec modern Dom H. Leclercq al suposar que l mobil dels dinou

1) VALETTE: *Les révolutions de l'Art* (1890), pag. 232. Extret del tractat de Tertulià *De idolatria*, cap. II.

2) *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur* (cànon 36).

3) *Diccionario portátil de los Concilios* (1772), pags. 304-5.

bisbes reunits en el primer Concili de la província d'Espanya obehí a la repetida aparició de caricatures ridiculisant, en les parets de les iglesies, les imatges dels Sants Martirs, pera evitar lo qual se prohibiren aitals pintures cristianes¹.

Es notable i curiosa la disertació que fra Mathies de Villanuño escrigué en el sigle XVIIIe sobre aqueixa materia i la tradició subsegüent de persecució d'imatges cristianes².

L'arrianisme indirectament contribuí a aixecar l'art de la Peninsula de l'estancament en que en el sigle VIe restava; puix havent tingut de fugir de les persecucions d'aquells sectaris, els bisbes catòlics i molts monjos, se refugiaren no pocs d'ells a l'Orient.

El metropolità Leandre, l'abat Eutropi, que fou després bisbe de Valencia, el góth Joan de Vallclara, fundador més tard a Tarragona del monestir del seu nom i bisbe després de Girona, i molts altres, se n'anaren a Constantinoble, centre aleshores de les arts i les lletres, d'on retornaren al triomfar amb Recaredo l catolicisme, portant a llurs sèus i monestirs verdaders tresors de tota sabiduria, no mancant-hi un gran nombre de manuscrits preciosos, que després foren ací reproduïts i multiplicats³. D'aquí el caracter bisantí de llurs iluminacions⁴, encara que se suposin confeccionats molts d'ells a Espanya, tant en els codexs wisigóths d'influencia irlandesa com en els romanics d'influencia carolingia⁵; puix si bé amb l'invasió serraina s'estroncà la creixença esplendorosa del nostre progrés científic, economic i artistic, no s'extingí pas del tot la flama de la civilització wisigotha, ja que se conservaren, com era raonable, aitals llibres, guardadors de ses lleis civils i relligioses, molts dels quals acompanyarien als cristians als Pireneus i a Covadonga; i aixís fa reparèixer la tradició wisigotha-bisantina, en el sigle VIIIe, el monjo Beat de Liebana, amb

1) *L'Espagne Chrétienne* (1906), pags. 76-7. *Manuel d'Archéologie chrétienne* (1907), vol. II, pag. 140.

2) *Summa Conciliorum Hispaniæ* (1784), vol. I, pags. 176-81.

3) J. M.ª ESCUDERO DE LA PEÑA: *Iluminación de manuscritos*, vol. I, pag. 91, del *Museo Español de Antigüedades*.

4) P. H. CAHIER: *Nouveaux mélanges d'Archéologie* (1877), vol. *Bibliothèques*, pag. 223.

5) C. EUIART: *Manuel d'archéologie française* (1902), vol. II, pag. 347.

sa *Exposició del Apocalipsis*, dues de quals moltes reproduccions del segle X^e se guarden a les Catedrals de Girona¹ i Sèu d'Urgell.

Aquell període d'esplendor començà a cessar en aital segle, en que s'originà l'imaginofobia oriental. Desde l'arquebisbe Nestorià Sanajas de Hierapolis, quals doctrines contra les imatges seguiren diversos bisbes al començar el segle VIIIe, contribuint a que ls emperadors bisantins se decantessin cap al partit dels iconoclastes, fins al 850, en que Teodora, emperadriu d'Orient, restablí l culte de les imatges en les iglesies cristianes, la destrucció rabiosa de tota mena d'obres d'art amb imaginaria fou gran i general en aquell imperi, per lo qual els artistes bisantins tingueren d'expatriar-se cap a l'Occident, invadint especialment l'Italia, la França, la Germania i l'Espanya. No cal dir, doncs, que aital immigració portà un nou reffloriment de les arts totes i que la pintura, sempre de tradició oriental², si bé amb els caracters adoptats del respectiu estil nacional, manifestà amb evidencia ls seus progressos, fins arribar a la relativa perfecció dels manuscrits artísticos de Ripoll, Vich³, Albelda, Celanova, etc., dels sigles IXe, X^e i XIe, i especialment el d'Urgell, que apar algú creu⁴ que sigué illuminat pel mateix Beat, lo qual, d'esser cert, ja no sel faria del segle X^e⁵, ans la seva data s remontaria al VIIIe, revestint, per les susdites circumstancies, una importancia excepcional⁶.

Conservant, doncs, nombroses reminiscencies bisantines,

1) En el vol. III, pag. 1, del *Museo Español de Antigüedades*, D. J. A. de los Ríos digué que la Comissió Provincial de Monuments de Girona té un *Expositio in Apocalypsim* de Beat del 975, imitació en sa decoració del missal de Sant Millan de la Cogulla (guardat a la Real Academia de l'Historia) del VIIIe segle, considerat per dit autor com el més antic codex espanyol.

2) J. GUDIOL: *Nocions d'arqueologia sagrada catalana* (1902), pag. 252.

3) J. A. DE LOS RÍOS, lloc dit, cita un *Psalteri* i un *Llibre del Paralipomenon* del segle XIe de la Catedral de Vich.

4) ESCUDERO, obra i lloc citats.

5) GUDIOL, ob. cit., pag. 312. El P. NAVAL: *Elementos de Arqueologia*, pag. 456, coloca en dita Catedral uns *Dialectes de S. Gregori Magne*, del segle X^e.

6) En l'inventari que dels llibres donats per Anfós II de Castella a Sant Salvador d'Oviedo en 882 publicà Ambrós de Morales (segons CAHIER, ob. i vol. cit., pag. 301), hi figura l codex dit *Cantic dels Cantics* de Sant Just d'Urgell, el qual, junt ab sos germans Sant Justinià de Valencia, Sant Elpidí de Lió i el bisbe Nebridi d'Egara, aitant honoraren amb llur vasta cultura l'Iglesia catolica del segle VIe (SANT ISIDOR: *Viris illustribus*).

veiem especialment a les Biblies, rebent sots mil formes les decoracions més riques, tancades dins d'enquadernacions d'ivori o metalls preciosos cisellats, i d'un tal valor, que a l'Edat Mitjana una peça de terra era més barata que un manuscrit¹; i que Recesvinte fixà per preu del *Forum Judicum* un *maximum* de 400 sous (d'argent, segons sembla, encara que no consti), amb tot i que no tindria més de 300 planes d'un octau modern².

El caracter tradicionalista de totes les manifestacions socials de la nostra Península ha sigut en tots temps ben manifest; i aixís com s'evidencia en el pla historic o en les doctrines d'aquells antics llibres que, vinguts de les civilitzacions primeres del cristianisme, tant han influït en els escriptors successius, aïtambé el veiem palpable en el fet del rimat del text, tant general en aitals codexs, en llur confecció material, format i decoració. No aixís, emperò, en llur escriptura, que fou la bella i neta wisigotha fins que ls monjos clunyencs feren triomfar aquí la franc-galica desde ls ultims del sigle XI^e³, mostrant també en les ilustracions de llurs manuscrits l'influencia dels tresors artístics portats a Italia pels bisantins del sigle de Gregori VII⁴, que havien format escola, si bé l'esperit de lliure examen sortit de l'Universitat de París i propagat per Abelard (sigles XIe i XIIe), se manifestà també en la reforma de les arts⁵. Allavors l'ornamentació figurada del sigle VIIIe, que al IXe fou aquí generalment la reproducció pura i simple de la dels manuscrits anteriors a la conquesta arabe, salvats amb gran pena de l'invasió, com la segona *Biblia* de Sant Isidor de Leon i els dos *Psalteris*, avui de la Reial Academia de l'Historia⁶, començà a presentar varietats en l'ornamentació i la figura, traçats amb més rudesia; i modificada la manera bisantina amb l'influencia dels monjos de Cluny, triomfà un art dit barbre⁷, tot cometent una antinomia, el qual, amb la tran-

1) VALETTE, ob. cit., pag. 266.

2) CAHIER, ob. i vol. cit., pag. 240.

3) NAVAL, ob. cit., pag. 450.

4) CAHIER, ob. i vol. cit., pag. 240.

5) ESCUDERO, ob. cit.

6) CAHIER, ob. i vol. cit., pag. 301.

7) ESCUDERO, ob. cit.

sició del romanic al gòtic, entrà en un període esplendorós i extens, de tantes obres de riquesa, bon gust i perfecció, com el *Breviari d'Amor* de la Biblioteca de l'Escorial, de Matfré Armengaud o Armengol, de Beziers, obra del 1288 ¹.

I cenyint-nos ara a les mostres que l'erudit Sr. Sanpere ns ofereix dels nostres *magistri scribendo pergamenos*, segons definició de Sant Eulogi ² s'hi pot ben comprovar en elles la filiació bisantina que a la vegada perpetuava, especialment en els manuscrits grecs, les formes i assumptes clàssics ³. I aixís veiem reproduïda en les miniatures de la *Biblia* de Sant Pere de Roda i de les *Homelies de Beda* de Sant Feliu de Girona, la mateixa arquitectura dels manuscrits regoneguts per bisantins, com per exemple l'*Codex auri* del segle XIe de l'Escorial ⁴, un del Xe de la Biblioteca Nacional de París, segons reproducció de Bayet ⁵ i molts altres, a l'ensem que en varis objectes d'art d'aquell període, com en una arqueta de marfil de la Colegiata de Sant Isidor de Leon, avui al Museu Arqueològic de Madrid ⁶, i en un mosaic de Sant Apolinare Nuovo de Ravenna, que reproduceix en Ch. Diehl ⁷. Arcades, torres, aparells, columnates, teulades, portes, cupules, capitells abundantment corintis, i fins els pinacles flordelisats ⁸, tot això ben observat en el treball del susdit company, se troba en els especimens decorats d'aquelles dates. En el primer gravat me crida l'atenció un baldoquí o cibori que, originat indubtablement dels tabernacles de pedra quadrilobats de filiació clàssica, com els que publica de Ghirza en J. Strzygowski ⁹, se conservà en els ciboris bizantins, un exemplar dels quals es el de Sant

1) Vol. VI del *Museo Español de Antigüedades*, pag. 377. Estudi de D. J. FERNÁNDEZ MONTAÑA.

2) J. AMADOR DE LOS RÍOS: *Códice de las Cantigas del Rey sabio* (s. XIII), vol. III del *Museo Español de Antigüedades*, pag. 1.ª.

3) C. BAYET: *L'art bizantin* (1904), pag. 179.

4) J. M.ª ESCUDERO: *Museo Español de Antigüedades*, vol. V, pag. 503.

5) Ob. cit., pag. 167.

6) J. AMADOR DE LOS RÍOS: *Museo Español de Antigüedades*, vol. II, pag. 545.

7) *Ravenne* (1907), pag. 15.

8) CAHIER, ob. cit., vol. d'Ivoires, miniatures, enaux (1874), pag. 123; i el frontal bisanti de Sant Domingo de Silos del Museu de Burgos.

9) *Spalato ein Markstein der romanischen Kunts bei ibrem Übergange vom Orient nach dem Abendlande* (1906), lams. 9 i 10.

Eleucadi de Sant Apolinare in Classe¹ per l'estil del altar o baldaquí que dona com a tipu de cibori bisantí en J. Oudin²; i tant de la citada fig. I com de l'altre cibori de la II sen poden veure similars en els dos fragments d'estofes del XIIIe que, provinents de Castell'Arquato, figuraren en la recent Exposició italo-bisantina de Grottaferrata i ha publicat en A. Muñoz³, i en una miniatura del segle XIe de París que reproduueix en Bayet⁴.

En quant a l'arc túmit o de ferradura que ns dona l Sr. Sanpere a la plana 84, no es d'extranyar que aparegui en les miniatures del segle XIe, quan tant extès se veu a Espanya gracies als Wisigóths, dels quals se creu el prengueren els Sarrains. Pertany als moderns arqueolecs espanyols, acaba de dir un eminent arquitecte arqueolec, la depuració de que l seu ús, que conegueren els hispà-romans, se féu freqüentíssim en els edificis góths⁵. Seria llarga, doncs, l'enumeració dels d'aquells sigles romànics que encara guardem, fins a citar els darrerament descoberts a l'ermita de Sant Baudelio del terme de Casillas de Berlanga (Soria)⁶. Desde les dues esteles romanes del Museu Arqueologic de Leon⁷ a la *Biblia* de Sant Isidor de Leon⁸ i l'*Apocalipsis* de Beat, de Girona⁹, abdós del segle X^e, l'arc de ferradura s perpetua fins durant tot el segle següent. Per cert que són rars i curiosíssims els dos arcs túmits que s veuen en una miniatura d'una *Doctrina de Sant Doroteu*, manuscrit bisantí del segle XIe, de gran influencia grec-siriaca, exposat a Grottaferrata¹⁰, i en els quals surmonten els pilans dues proporcionades ferradures, que sostenen en son punt d'unió un bust de Crist beneint. ¿Pot esser una revelació aital forma inusitada?

1) DIEHL, ob. cit., pag. 112.

2) *Manuel d'Archéologie* (1873), num. 16 de la lam. III.

3) *L'art bizantin à l'Exposition de Grottaferrata* (1906), pags. 136 i 7.

4) *L'art bizantin*, pag. 175.

5) *Revue Hispanique*, vol. XVI, pag. 50. V. LAMPÉREZ Y ROMEA: *Sobre algunas posibles influencias de la Arquitectura Cristiana-Española de la Edad Media en la Francesa*.

6) A. ALVÁREZ Y J. R. MÉLIDA: *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones* (Setembre-Novembre, 1907), pag. 44.

7) I. REDONDO: *Iglesias primitivas de Asturias*, pags. 24 i 25.

8) R. A. DE LOS RÍOS: *Museo Español de Antigüedades*, vol. VI, pag. 521.

9) J. A. DE LOS RÍOS: *Id.*, vol. III, pag. 1.

10) MUÑOZ, ob. cit., pag. 86.

Les mateixes semblances s'observen per lo que toca als objectes arqueològics, puix de setials de Crist idèntics als dels nostres dos codexs, en veiem en els frontals de Sant Martí de Tours (sigle X^e)¹ i de la Mare de Déu (sigle XIIe)², abdós del Museu Episcopal de Vich, en un fresc de Sant Llorenç extramurs de Roma (sigle XIe)³, en un ivori del Museu Cristià del Vaticà (sigle XIIe)⁴ i en moltes altres decoracions, la major part de les quals ostenten el llargarut coixí que tant caracterisa l'orientalisme d'aqueixos tronos. Amb molta profusió s troba també l'especial ornamentació de les portes de les miniatures de l'esmentada *Biblia* en les cobertes dels sagrats llibres sostinguts per Crist de la citada arqueta de Sant Isidor de Leon (sigle XIe)⁵, en l'Evangelari de Carles *el Calb*, de la Biblioteca de Munich (sigle IXe)⁶, en el *Libro Gótico de los Testamentos* d'Oviedo (sigle XIIe)⁷, en les cobertes d'argent d'un estotx del *Sancta Sanctorum* de la Basilica Lateranenca, aon s'hi veu també en les figures simboliques dels quatre evangelistes del sigle IX^e⁸, en un pixis del XIIe de la mateixa procedencia⁹, en l'esmentat ivori del Vaticà (sigle XIIe) i en el Sant Joan Crisostom del mosaic portatil del mateix Museu (sigle XIIe)¹⁰; i fins sen veu una semblança en una porta d'una ja citada miniatura del sigle XI^e¹¹.

El barquet de la plana 84 el trobem igualment en un codex aportat per un tractadista d'arqueologia naval¹², en l'Apocalipsis de Girona (sigle X^e), que conté formes i remos ben pareguts¹³, i en el *Codice de las Cantigas del rey sabio* (sigle XIIIe)¹⁴. El llit

-
- 1) J. GUDIOL, ob. cit., pag. 251.
  - 2) Id., ob. cit., pag. 275.
  - 3) F. NAVAL, ob. cit., pag. 302.
  - 4) A. MUÑOZ, ob. cit., pag. 114.
  - 5) J. AMADOR DE LOS RÍOS, lloc cit., vol. II, pag. 545.
  - 6) CAHIER, vol. de *Curiosités Mystérieuses* (1874), pag. 47.
  - 7) J. M.ª QUADRADO: *España, sus monumentos, etc. Asturias y León*, pag. 217.
  - 8) H. GRISSAR: *Il Sancta Sanctorum ed il suo tesoro sacro* (1907), pags. 105 i 108.
  - 9) Id., pag. 157.
  - 10) MUÑOZ, ob. cit., pag. 170.
  - 11) BAYET, ob. cit., pag. 175.
  - 12) F. J. DE SALAS: *Museo Español de Antigüedades*, vol. VI, pag. 47.
  - 13) C. FERNÁNDEZ DURO: *La Marina de Castilla*, pag. 20.
  - 14) M. COLMEIRO: *Reyes Cristianos*, vol. I, am. 2 de la pag. 368.

del primer fotogravat del discurs anterior, el veiem també a la plana CXXV del precitat codex de l'Escorial ¹. El serviment de les dues taules fotogravades el trobem en la citada miniatura den Bayet del segle X^e ², en els dos mentats teixits de Castell'Arquato (segle XIIIe), en el també esmentat *Llibre dels Testaments* d'Oviedo (segle XIIe), i en un retaule inedit de Sant Pere d'Onarre (vall d'Aneo), del segle XIIe ³, excepte les ampolles especialíssimes, que no he sabut trobar enlloc i que encara avui s'usen exactes a l'Itàlia, la Bisanci de l'Occident. Els rinxols ab que s contornegen les roques en abdós manuscrits, apareixen d'igual manera en un Missal de Sant Millan (segle X^e), avui a la Reial Academia de l'Historia, suposat d'origen Pirenenc ⁴, en uns reliquiariis de Maestricht d'epoca bizantina ⁵ i en un mosaic del Louvre d'epoca identica ⁶. Els llauts o citeres de la miniatura de la pag. 67 són iguals als de les *Epistoles de Sant Agustí* del Museu vigatà (segle XIe) ⁷. I les mateixes versemblances podria aduir, en fi, respecte a tots els altres detalls d'indumentaria i demés, aixís com per lo referent als entrellaços, irlandesos o carolingis, emperò sempre originaris de l'Orient, com se comprova si s coteja l'entrellaçat circular del *Llibre dels Jutges* den Bonhome (segle XIe) amb els que figuren en el mosaic portatil bisanti del segle XIIIe envoltant a Sant Nicolau, que no fa gaire fou robat del Museu de Vich i que reprodueix en Muñoz en son estudi sobre l'exposició bizantina de Grottaferrata ⁸.

Una referencia vull apuntar sobre aquest jutge, autor en 1010 del llibre *Forum Judicum*, escrit a Barcelona i que avui se guarda a l'Escorial. Aqueix Bonhome, que l Sr. Sanpere suposa es el mateix levita de dit nom que en 998 escrivia a Sant Cugat

1) COLMEIRO, ob. cit., pag. 137.

2) Ob. cit., pag. 167.

3) Segons fotografia facilitada amablement per D. J. Morelló.

4) J. GODOY ALCANTARA: *Iconografia del Crucifijo y de la Cruz en España*, vol. III del *Museo Español de Antigüedades*, pag. 65.

5) CABIER, ob. cit., i vol. d'*Ivoires*, etc., pag. 156.

6) BAYET, ob. cit., pag. 152.

7) GUDIOL, ob. cit., pag. 307.

8) Ob. cit., pag. 178.

del Vallès, empleant-hi *duas pinnas et duas tintas* ¹, ¿serà l Bonhome prebere en poder del qual, el 4 de Janer del 977, Lavego Dofina o Levogoda féu una donació al monestir de Santa Maria de Terrassa ² i que al 2 de Janer de 991 comprà, junt amb el bisbe Emerigo, al sacerdot Fruila, fill de Levogoda, diversos alous propers a la sèu egarenca? ³

Acabo, al fi, amb paraules de l'entès director de l'Ensenyança Superior de Belles Arts de París: «Sembla que són precisades les tradicions de l'iconografia bisantina. Pels principals assumptes religiosos, els artistes d'aquell temps imaginaren o fixaren definitivament composicions que s miren com models. Llurs successors jutjaren inutil cambiar-los, i aitals obres admirades devingueren en lo successiu tipos sagrats que la major part dels pintors reproduïren fidelment» ⁴.

Conclusions: que la nostra gent culta de l'Edat Mitjana produí veritables i nombroses biblioteques formades amb amor i enriquides amb un ardor i generositat mai desmentits; que amb infadigable zel les reconstituïren al cessar ses continuades guerres; i que, per lo tant, el seu estat social, en lloc d'esser barbre, com alguns autors estrangers fins fa poc han suposat, disfrutà en els temps normals d'una plena civilització, ni més ni menys que les demés nacions d'Europa.

1) GUDIOL, ob. cit., pag. 312.

2) J. SOLER Y PALET: *Cartulario del Priorato Egarense*, en el *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. XXXIV, pag. 7.

3) F. TORRES AMAT: Id. *Bol.*, vol. XXXIII, pag. 24.

4) BAYET, ob. cit., pag. 179.

Universitat Autònoma de Barcelona

**Biblioteca
de Comunicació
i Hemeroteca General**

Res XX/201

1500760423